

Doc. dr Jelena Arsić*
Mr Bojan Stanivuk**

RASKID UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU I PRAVA NASLEDNIKA: U RASKORAKU IZMEĐU ZAKONA I PRAKSE

Apstrakt: Ugovor o doživotnom izdržavanju je jedan od najčešćih ugovora u našem naslednom pravu, regulisan odredbama Zakona o nasleđivanju. Iako ne predstavlja osnov pozivanja na nasleđe, ovaj ugovor proizvodi važna naslednopravna dejstva. Postojanje punovažnog ugovora o doživotnom izdržavanju utiče na smanjenje vrednosti zaostavštine primaoca izdržavanja dejstvom pravila da se momentom njegove smrti sva imovina, koja je predmet ugovora, izdvaja iz zaostavštine, postaje svojina davaoca izdržavanja i iz nje se ne mogu namiriti čak ni nužni naslednici primaoca izdržavanja. Zbog tih dejstava u našoj praksi naslednici neretko osporavaju ovaj ugovor, budući da se njime dovode u pitanje njihova nasledna očekivanja. S tim u vezi, Zakon o nasleđivanju prepoznaje pravo naslednika da u određenim slučajevima zahtevaju poništaj ugovora o doživotnom izdržavanju, ali ne sadrži odredbe kojima se posebno reguliše pravo naslednika na raskid ugovora o doživotnom izdržavanju. Nedostatak takvih zakonskih rešenja u praksi dovodi do brojnih nedoumica i rezultira različitim stavovima sudova povodom raskida ugovora o doživotnom izdržavanju na zahtev naslednika.

Ključne reči: doživotno izdržavanje, ugovor, raskid ugovora, nasleđivanje, prava naslednika.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Ugovor o doživotnom izdržavanju je jedan od najčešćih ugovora u našem naslednom pravu. Reč je o ugovoru koji je regulisan Zakonom o nasleđivanju¹ (dalje: ZON) kojim se jedna ugovorna strana, primalac iz-

* Docentkinja Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu
e-mail: jelena.arsic@pravnofakultet.rs

** Advokat i saradnik u nastavi Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu
e-mail: bojan.stanivuk@stanivuk-manasijevski.com, bojan.stanivuk@pravnofakultet.rs

1 Sl. glasnik RS, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

državanja, obavezuje da se posle njegove smrti na drugu ugovornu stranu, davaoca izdržavanja, prenese svojina tačno određenih stvari ili kakva druga prava, a davalac izdržavanja se obavezuje da, kao naknadu za to, primaoca izdržava i da se brine o njemu do kraja njegovog života i da ga posle smrti sahrani.² Tako regulisan, ugovor o doživotnom izdržavanju proizvodi određena naslednopravna dejstva, mada ne predstavlja osnov pozivanja na nasleđe.³ Naime, prema izričitoj zakonskoj normi, imovina koja je obuhvaćena ovim ugovorom ne ulazi u sastav zaostavštine primaoca izdržavanja i ne može služiti namirenju njegovih nužnih naslednika.⁴ Ova vrsta ugovora o doživotnom izdržavanju se najčešće pojavljuje u praksi i pravnom prometu iako, sama po sebi, nije jedini način ugovaranja doživotnog izdržavanja.⁵

Uvažavajući činjenicu da se u pravnoj praksi javljaju različiti modaliteti doživotnog izdržavanja, a polazeći od cilja ovog rada koji je usmeren na analizu i rasprave o mogućnostima raskida ugovora i pravima naslednika s tim u vezi, predmet našeg istraživanja prevashodno predstavlja ugovor o doživotnom izdržavanju regulisan odredbama ZON-a. U pitanju je dvostrano obavezujući, teretan, strogo formalan ugovor, sa elementima aleatornosti, koji se najčešće zaključuje s obzirom na lična svojstva ugovornih strana. To je ugovor kojim se određene stvari, odnosno prava primaoca izdržavanja prenose u svojinu davaoca izdržavanja u momentu smrti primaoca izdržavanja. Redovno, to je i momenat kada se sam ugovor smatra konačno izvršenim i u kome davalac, po sili zakona, postaje

2 Član 194. stav 1. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

3 ZON ne dozvoljava zaključivanje tzv. pravih naslednopravnih ugovora (kakav je, na primer, ugovor o nasleđivanju), a eventualno sklapanje takvih ugovora sankcioniše apsolutnom ništavošću. Videti čl. 179–181. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

4 Član 195. stav 2. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

5 Pored ovakvog ugovora, moguće je ugovoriti doživotno izdržavanje i ugovorom o ustupanju i raspodeli imovine za života, jer ustupilac pri ustupanju i raspodeli može za sebe ili svog supružnika, ili za oboje, ili za kog drugog, ugovoriti doživotnu rentu u stvarima ili novcu, doživotno izdržavanje ili kakvu drugu naknadu. Takođe je moguće i zaveštanjem odrediti davanje izdržavanja, jer zaveštalac može naložiti nasledniku da iz onoga što mu je ostavljeno da neku stvar ili pravo nekom licu, ili da mu isplati sumu novca, ili da ga oslobodi kakvog duga, ili da ga izdržava. Dodatno, doživotno izdržavanje može biti ugovoreno prilikom zaključivanja ugovora o poklonu sa nalogom, kao modifikacije ugovora o poklonu, kojom prilikom se za poklonodavca ili treće lice može nalogom ugovoriti određena korist (npr. davanje izdržavanja, obezbeđivanje stanovanja i hrane i dr.) u granicama vrednosti poklona. Konačno, doživotno izdržavanje može biti ugovoreno i shodno opštim pravilima ugovornog prava, dakle, na osnovu opštih načela i pravila ugovaranja ustanovljenih Zakonom o obligacionim odnosima (dalje: ZOO). Videti *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

vlasnik stvari, odnosno prava koja su bila predmet obaveze primaoca izdržavanja.⁶

Međutim, u našoj pravnoj praksi, naslednici primaoca izdržavanja neretko osporavaju ovaj ugovor budući da se dejstvima ugovora o doživotnom izdržavanju često dovode u pitanje njihova nasledna očekivanja. Postojanje ovog ugovora utiče na smanjenje vrednosti zaostavštine dejstvom pravila da se momentom smrti primaoca izdržavanja sva imovina, koja je predmet ugovora, izdvaja iz njegove zaostavštine, postaje svojina davaoca i iz nje se ne mogu namiriti ni oni naslednici primaoca izdržavanja kojima je povređen nužni deo. Imajući to u vidu, pokušaćemo da sagledamo prava koja naslednicima ugovornih strana garantuju postojeći propisi, polazeći od toga da ZON zakonskim naslednicima primaoca izdržavanja izričito priznaje pravo na poništaj ugovora zbog odsustva aleatornosti⁷, pojedinim licima iz kruga naslednika davaoca izdržavanja priznaje pravo da nastave da daju izdržavanje u slučaju kada u ugovornom odnosu prvo premine davalac⁸, ali ne sadrži odredbe kojima se posebno reguliše pravo naslednika da traže raskid ugovora o doživotnom izdržavanju. To dovodi do različitih rešenja ovog pitanja, jer sudska praksa neujednačeno tretira zahteve naslednika u pogledu raskida ugovora o doživotnom izdržavanju, pa će ovoj temi biti posvećena posebna pažnja u ovom radu. Prethodno, treba nešto reći o pravom priznatim razlozima za raskid ovog ugovora.

2. O RASKIDU UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU

Raskid ugovora je vanredni način prestanka ugovora usled okolnosti koje su nastale nakon njegovog zaključenja. U momentu zaključenja, ugovor nema nedostatke ili nevaljanost koja bi ga činila ništavim, te se raskidaju ugovori kod kojih su se pojavili određeni razlozi koji opravdavaju prestanak ugovora i pre nego što je izvršen. Opšti principi ugovornog prava, kao što su autonomija volje, ravnopravnost strana, savesnost i poštenje i drugi, svakako afirmišu nastanak obligacionopravnih odnosa. Iako nekodifikovano, jedno od načela domaćeg ugovornog prava jeste i *favor contractus* – pokušaj zakonodavca da ugovor, kad god je to moguće, održi

6 U tom smislu, ako je predmet ugovora bila nepokretnost, davalac može da se uknjiži na osnovu ugovora i dokaza o smrti primaoca, pri čemu takav upis prava ima samo deklarativno dejstvo. S druge strane, kada je predmet ugovora pokretna stvar, davalac je kao vlasnik ovlašćen da traži predaju takve stvari od svakog lica, bilo da se ona nalazi kod naslednika primaoca ili nekog drugog. Tako Đurđević, D., 2015, *Institucije naslednog prava*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i Dosije studio, str. 260.

7 Član 203. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

8 Član 204. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

na snazi. To se nekada odnosi na situacije relativno ništavih ugovora⁹, ali i na situacije u kojima postoje razlozi za raskid ugovora.¹⁰ Ipak *favor contractus* djeluje samo do određenog nivoa. Ukoliko i kada, nakon zaključenja ugovora, nastupi takva situacija da ugovor ne može opstati, bilo zbog volje obeju strana ili samo jedne ugovorne strane, takav ugovor ipak prestaje da važi, odnosno raskida se. S tim u vezi, ZON je kao *lex specialis* predvideo dve posebne situacije raskida ugovora o doživotnom izdržavanju: usled poremećenih odnosa i zbog promenjenih okolnosti.

Lični odnosi ugovornih strana u ugovornom pravu generalno ne utiču na sudbinu ugovora i, kao takvi, ne tvore pravo na raskid. To je i razumljivo, jer bi takva mogućnost veoma oslabila ugovornu disciplinu i poštovanje ugovora. Međutim, lični odnosi ugovornih strana su svakako važni kod ugovora *intuitu personae*, s tim da je to znatno naglašenije u fazi zaključivanja ugovora i u kontekstu nemogućnosti zamene subjekta ispunjenja. Kod ugovora o doživotnom izdržavanju, ovo je zakonom predviđena mogućnost. Ukoliko se međusobni odnosi ugovornika, iz bilo kog uzroka, toliko poremete da postanu nepodnošljivi, svako od njih može zahtevati da sud raskine ugovor. U tom smislu nije nužno da je ugovorena zajednica života, pa je raskid moguć i kada ugovorom nije predviđena zajednica života davaoca i primaoca izdržavanja.¹¹ *Ratio* ove odredbe je u činjenici da je kauza kod ove vrste ugovora značajno ugrožena¹² činjenicom da su odnosi između ugovornih strana poremećeni usled nekih subjektivnih ili objektivnih okolnosti¹³. U tom slučaju je irelevantno da li obe strane ispunjavaju ili ne ugovorne obaveze, već se fokus pomera samo na to da li su odnosi ugovornih strana poremećeni u meri nepodnošljivosti. Takva poremećenost odnosa ima objektivnu stranu – spolja vidljiv odnos ugovornih strana, i subjektivnu stranu – unutrašnji osećaj i utisak ugovornih strana o mogućnosti ispunjenja ugovornih obaveza¹⁴. Konačno, za sam raskid ugovora nije bitno ko je odgovoran za tako poremećene odnose, već to ima pravni značaj i uticaj samo na odmeravanje eventualne naknade štete.¹⁵

9 Član 139. stav 4. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

10 Član 133. stav 4. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

11 Videti, na primer, Presudu Apelacionog suda u Beogradu, Gž 13692/2010 od 16. januara 2012. godine.

12 Petrović, V., 2010, Ugovor o doživotnom izdržavanju, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Istočnom Sarajevu*, 1, str. 303.

13 Videti, na primer, Presudu Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1316/2005 od 23. juna 2005. godine.

14 Antić, O., Balinovac, Z., 1996, *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Beograd, Nomos, str. 531.

15 Član 201. stav 3. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

Što se tiče same tehnike raskida, ZON predviđa da se u ovom slučaju primenjuje sudski raskid ugovora, što predstavlja odstupanje od opštih pravila ugovornog prava koja predviđaju da se čak i formalni ugovori raskidaju vansudski i neformalno. Sudska odluka u ovom slučaju je konstitutivna, njome se ugovor raskida po pravnosnažnosti presude i predviđaju se posledice tog raskida. Kako ovaj konkretni raskid deluje retroaktivno, primalac izdržavanja dužan je davaocu izdržavanja dati odgovarajuću naknadu za primljena dobra i usluge, jer se ona nalaze kod njega, odnosno zadržana su *sine causa*.

U pogledu raskida ugovora o doživotnom izdržavanju zbog promenjenih okolnosti, reč je o razlogu za raskid koji se donekle upodobljava opštim pravilima o raskidu ugovora usled promenjenih okolnosti.¹⁶ Kao kod svih drugih ugovora, klauzula *rebus sic stantibus* i u ovom slučaju podrazumeva da su se okolnosti, posle zaključenja ugovora, toliko promenile da je njegovo ispunjenje postalo znatno otežano i da bi bilo nepravilno takav ugovor održati na snazi.¹⁷ Ono što je specifično jeste to što ZON predviđa da u slučaju ugovora o doživotnom izdržavanju sud može, na zahtev jedne ili druge ugovorne strane, njihove odnose iznova urediti ili raskinuti.¹⁸ S druge strane, ZOO predviđa da ugovorna strana koja je pogođena promenjenim okolnostima na način da joj je značajno otežano ispunjenje obaveza, ima samo pravo da traži raskid ugovora, ne i pravo da zahteva da se ugovor izmeni.¹⁹ Time je mogućnost izmene ugovora ostala u isključivoj dispoziciji druge ugovorne strane, odnosno tuženog. Međutim, kod ugovora o doživotnom izdržavanju promenjene okolnosti potencijalno deluju tako da ugovorna strana pogođena tim okolnostima može da traži ili raskid ugovora ili izmenu ugovora. ZON, dakle, proširuje pravne mogućnosti tužioca koji može da traži da se ugovor izmeni, i to sa ciljem da on ostane na snazi. Shodno tome, sud može pravo primaoca izdržavanja preinačiti u doživotnu rentu, ako se saglase ugovorne strane. U tom se slučaju postojeća obaveza dužnika da daje izdržavanje menja novom obavezom davanja doživotne rente, te na taj način dolazi do pre-

16 Član 133. stav 1. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

17 Smatramo da i u slučaju raskida ugovora o doživotnom izdržavanju promenjene okolnosti moraju da budu takve da: 1) u momentu zaključenja ugovora nisu mogle da se predvide sa odgovarajućim stepenom pažnje; 2) njihovo dejstvo nije bilo moguće objektivno i subjektivno izbeći, otkloniti i/ili savladati; 3) narušavaju ravnotežu uzajamnih davanja tako da je jednoj strani veoma otežano izvršenje obaveza, premda kod ovog poslednjeg uslova treba biti naročito oprezan jer ovaj ugovor nužno ima elemente aleatornosti, što po prirodi pogađa ravnotežu uzajamnih davanja.

18 Član 202. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

19 Član 133. stav 4. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

nova. Iako ZON predviđa da su se ugovorne strane oko toga saglasile²⁰, budući da do ovog prenova dolazi sudskom odlukom, to je reč o *novatio necessario*, što je inače suprotno od uobičajene *novatio voluntaria*, kako to predviđa ZOO.²¹

Kada govorimo o tehničari raskida ugovora usled promenjenih okolnosti, i ovde je reč o sudskom raskidu ugovora. To je predviđeno opštim pravilima ugovornog prava, kada je u pitanju dejstvo promenjenih okolnosti.²² Sudska odluka i u ovom slučaju ima konstitutivan karakter, a posledice raskida deluju retroaktivno. Konačno, ni ovde nije isključena mogućnost da sud, na zahtev druge strane, obaveže ugovornu stranu koja je zahtevala raskid da naknadi drugoj strani pravičan deo štete²³ koju ova zbog toga trpi.

Iako ZON izričito predviđa raskid ugovora o doživotnom izdržavanju samo u prethodno navedenim slučajevima²⁴, ovaj ugovor se može raskinuti i u skladu sa opštim pravilima o raskidu ugovora predviđenim ZOO.²⁵ Otuda je generalno moguć sporazumni i jednostrani raskid ugovora o doživotnom izdržavanju²⁶.

Sporazumni raskid ugovora je zapravo novi ugovor, između istih ugovornih strana, čiji je predmet prestanak ranije zaključenog ugovora. Shodno načelu autonomije volje, okolnost koja dovodi do prestanka ugovora je volja samih ugovornih strana. Isto tako, na koji način će takav raskid ugovora proizvoditi dejstva (npr. da li *ex tunc* ili *ex nunc*, da li od nekog

20 Član 202. stav 2. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

21 Član 348. stav 1. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

22 Član 133. stav 5. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

23 Videti član 133. stav 5. ZOO. U vezi sa ovim članom treba voditi računa da se on odnosi na štetu koju druga strana trpi i na pravični deo te štete. Dakle, potrebno je najpre dokazati da je druga strana pretrpela štetu, jasno pokazati njenu visinu, potom dokazati da je ta šteta posledica raskida ugovora (uzročna veza) i tek potom raspravljati o pravičnom iznosu te štete koja se može dosuditi drugoj strani. To je ostavljeno sudu na slobodnu ocenu i odluku. Samim tim, čak i kada se dokaže šteta, njena visina i uzročna veza, to još uvek ne znači da ugovorna strana koja je pogođena promenjenim okolnostima, i koja je tražila raskid ugovora, mora da bude obavezana da naknadi deo te štete, nego će sud opet, prilikom odlučivanja, voditi računa o načelima poštenog prometa, normalnom riziku kod ove vrste ugovora i interesima obeju ugovornih strana.

24 Čl. 201. i 202. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

25 Videti, na primer, Presudu Apelacionog suda u Beogradu, Gž 12967/2010 od 8. decembra 2010. godine.

26 Uključujući i otkaz kao raskid trajnog dugovinskog odnosa. Videti član 358. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

momenta ili istekom određenog perioda, kakav će biti odnos ugovornih strana u toku tog perioda raskida, hoće li pojedine odredbe ugovora važiti i dalje i sl.) takođe zavisi od međusobnog dogovora, odnosno volje ugovornih strana.

S druge strane, ugovor može prestati i voljom jedne ugovorne strane, što je veoma značajno odstupanje od pravila da ugovor obavezuje ugovorne strane. Međutim, nekada je nužno i opravdano dozvoliti ugovornoj strani da jednostranom radnjom raskine ugovor i time dovede do njegovog prestanka. Upravo zbog ovako značajnog odstupanja od osnovnog ugovornog principa da ugovor obavezuje ugovorne strane, jednostrani raskid ugovora je moguć, i pravno održiv, samo u situacijama kada je to zakon eksplicitno dozvolio. Tako je i kod ugovora o doživotnom izdržavanju moguć jednostrani raskid ugovora usled neispunjenja ugovornih obaveza, shodno opštim pravilima ZOO.

Naime, u dvostrano obavezujućim ugovorima, kad jedna strana ne ispuni svoju obavezu o dospelosti, druga ugovorna strana može raskinuti ugovor prostom izjavom, ukoliko se ugovor ne raskida po samom zakonu, kao što je to slučaj kod fiksnih ugovora.²⁷ Dakle, kada ispunjenje obaveze u određenom roku nije bitan sastojak ugovora, poverilac koji želi da raskine ugovor mora ostaviti dužniku primeren naknadni rok za ispunjenje. Tek ukoliko dužnik ne ispuni obavezu ni u naknadnom roku, ugovor se raskida istekom tog naknadnog roka za ispunjenje. Kada su u pitanju ugovori sa uzastopnim obavezama, a jedna strana ne ispuni jednu obavezu, druga strana može, u razumnom roku, raskinuti ugovor u pogledu svih budućih obaveza ako je iz datih okolnosti očigledno da ni one neće biti ispunjene. Raskid ugovora je tada moguć ne samo u pogledu budućih obaveza nego i u pogledu već ispunjenih obaveza, ako njihovo ispunjenje bez izostalih ispunjenja nema interesa za nju.

U slučaju jednostranog raskida ugovora, krivica i stepen odgovornosti dužnika koji nije ispunio svoju obavezu nisu relevantni. S druge strane, prema opštem pravilu, ugovor se nikada ne može raskinuti zbog neispunjenja neznatnog dela obaveze²⁸.

Raskidom ugovora obe strane su oslobođene svojih obaveza²⁹, izuzev obaveze na naknadu eventualne štete. Ako je jedna ugovorna strana izvršila ugovor potpuno ili delimično, ima pravo da joj se vrati ono što je dala,

27 Član 124. u vezi sa članom 125. stav 1. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

28 Član 131. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

29 Ne isključujemo mogućnost delimičnog raskida ugovora, s tim da se to uglavnom odnosi na sporazumni raskid ugovora. U tom slučaju pojedine odredbe ugovora i obaveze iz istog važe i nakon takvog delimičnog raskida ugovora.

uvećano za koristi koje je u međuvremenu imala druga ugovorna strana od toga što je dužna vratiti, odnosno naknaditi. Ako obe ugovorne strane imaju pravo zahtevati vraćanje datog, što je slučaj kod raskida ugovora sa trenutnim izvršenjem prestacija, kod kojih raskid deluje *ex tunc*, uzajamna vraćanja vrše se po pravilima za izvršenje dvostranih ugovora.

Kako ugovor o doživotnom izdržavanju može biti raskinut usled neispunjenja obaveza, shodna primena navedenih pravila bi značila da se u svakom konkretnom slučaju, odnosno u pogledu svake pojedinačne obaveze ugovornih strana, ima ceniti koja opšta pravila o raskidu će se primenjivati.³⁰ Tako, na primer, ako je reč o obavezi koja je po svojoj prirodi takva da je njeno ispunjenje o dospelosti bitan element, onda se ugovor raskida *ipso iure*. Ukoliko je reč o uzastopnim obavezama, primenjuju se pravila o jednostranom raskidu ugovora sa uzastopnim obavezama³¹. Isto važi i u pogledu primene pravila o nemogućnosti raskida ugovora o doživotnom izdržavanju u slučaju neispunjenja neznatnog dela obaveze. Dakle, nema smetnji da se u pogledu ugovora o doživotnom izdržavanju primenjuju opšta pravila o jednostranom raskidu dvostrano obavezujućih ugovora, uz uvažavanje pravne prirode ovog ugovora koji reguliše ZON.

3. PRAVA NASLEDNIKA POVODOM RASKIDA UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU

Uređujući nekoliko posebnih slučajeva za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju, ZON ostavlja širok prostor za tumačenja u pogledu prava naslednika primaoca ili davaoca izdržavanja da zahtevaju raskid ovog ugovora.

Prava naslednika ZON izričito reguliše samo povodom situacije u kojoj tokom realizacije ugovora dođe do smrti davaoca izdržavanja, odnosno kada u ugovornom odnosu davalac izdržavanja umre pre primaoca. S tim u vezi, predviđeno je da u slučaju smrti davaoca izdržavanja njegove obaveze iz ugovora o doživotnom izdržavanju prelaze na supružnika i potomke davaoca koji su pozvani na nasleđe, ukoliko na to pristanu.³² Time je zakonodavac prava i obaveze davaoca izdržavanja po osnovu ovog ugovora, uz ispunjenje određenih uslova, praktično učinio nasledivim za navedene naslednike davaoca. Ovakvim rešenjem zakonodavac šalje jasnu

30 Čl. 124–132. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

31 Član 129. stav 1. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

32 Član 204. stav 1. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

poruku da u slučaju smrti davaoca izdržavanja treba podržati pravnu mogućnost očuvanja dejstava zaključenog ugovora. Dakle, ukoliko supružnik ostavioca i njegovi potomci, koji su pozvani na nasleđe, pristanu da nastave da daju izdržavanje, neće doći do raskida ugovora momentom smrti davaoca izdržavanja, već će obaveze i prava koje je imao davalac preći na njegovog supružnika ili na potomke. U suprotnom, ugovor se raskida po samom zakonu, a supružnik i potomci davaoca izdržavanja imaju pravo na naknadu za ranije dato izdržavanje samo kada iz opravdanih razloga nisu mogli da nastave da daju izdržavanje.³³

Drugi razlozi za raskid ugovora koje predviđa ZON – raskid ugovora zbog poremećenih odnosa i raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti – rezervisani su izričitom zakonskom normom samo za ugovorne strane – primaoca i davaoca izdržavanja, kao i za korisnika izdržavanja kada je izdržavanje ugovoreno u korist trećeg lica – pa se čini da je u tim slučajevima nesporno da naslednicima ovih lica ne treba priznati pravo na raskid ugovora. Naime, kada su u pitanju ugovorni odnosi nastali povodom ugovora o doživotnom izdržavanju, u pogledu kojih je došlo do poremećaja odnosa ugovornika do nepodnošljivosti, zakonska norma jasno upućuje da pravo na raskid pripada svakoj ugovornoj strani, kao i licu u čiju je korist izdržavanje ugovoreno, bez obzira na to ko je skrivio takav poremećaj odnosa.³⁴ Slično je rešeno i pitanje raskida ugovora zbog nastupanja promenjenih okolnosti, kada je zakonom predviđeno da svaka ugovorna strana, kao i lice u čiju je korist izdržavanje ugovoreno, može zahtevati raskid ugovora.³⁵

Međutim, kada je u pitanju sporazumni raskid ugovora o doživotnom izdržavanju ili raskid ugovora zbog neispunjenja, ZON ne sadrži bilo ka-

33 Član 204. stav 2. i član 205. stav 1. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15. Pojedini autori navode da bi u ovim slučajevima naslednicima davaoca izdržavanja trebalo priznati pravo da traže raskid ugovora, iako nije najjasnije šta bi, pored navedene zakonske odredbe, bio smisao takvog rešenja. Videti Novaković, D., *Realizacija raskida ugovora o doživotnom izdržavanju*, u: Stanojević, P. (ur.), 2014, *Pravo i društvena stvarnost*, Kosovska Mitrovica, str. 141.

34 Član 201. st. 1. i 4. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

35 Član 202. st. 1. i 3. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15. U tom smislu se izjašnjava i naša sudska praksa, ukazujući da je smrću primaoca izdržavanja prestao ugovorni odnos, te da zakonski naslednici nemaju pravo da traže raskid ugovora u smislu člana 202. ZON. S tim u vezi, Vrhovni kasacioni sud u jednom slučaju konstatuje da „ova odredba daje pravo stranama ugovornicama da zbog promenjenih okolnosti, kada je znatno otežano ispunjenje ugovora, traže da se njihovi odnosi iznova urede ili raskinu“, te da je „drugostepeni sud pogrešno primenio navedenu odredbu kada je zaključio da to pravo imaju tužilje kao zakonske naslednice primaoca izdržavanja.“ Videti Presudu Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 1554/2010 od 18. maja 2011. godine.

kva pravna pravila, što upućuje na shodnu primenu opštih pravila o raskidu ugovora koje predviđa ZOO³⁶. Upravo u toj sferi pravnih odnosa koji nastaju zaključenjem ugovora o doživotnom izdržavanju, a koji nisu posebno uređeni odredbama ZON-a, čini se nastaje raskorak između zakona i prakse. Naime, sudska praksa u poslednjih nekoliko decenija poznaje čitav niz slučajeva u kojima je naslednicima, po pravilu primaoca izdržavanja, priznato pravo na raskid ugovora o doživotnom izdržavanju nakon smrti primaoca.³⁷ Ujedno, u praksi su takođe primetni i pojedini slučajevi u kojima naslednicima takvo pravo sudskom odlukom nije bilo priznato.³⁸ U odsustvu jasnih zakonskih normi o tom pitanju, a uz postojanje, čini se, neujednačene sudske prakse, neminovno se javlja neophodnost adekvatne i ujednačene primene pravnih pravila prema kojima bi trebalo da se sudovi rukovode. S tim u vezi, ne treba zaboraviti neka „opšta mesta“ od kojih treba poći prilikom razmatranja pitanja da li naslednicima treba priznati pravo da zahtevaju raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neizvršenja, a nakon smrti primaoca izdržavanja.

Redovno, ugovor o doživotnom izdržavanju prestaje smrću primaoca izdržavanja, što je i momenat kada se ugovor smatra konačno izvršenim. Ako se pođe od činjenice da raskid ugovora uobičajeno predstavlja način njegovog prestanka zbog okolnosti nastalih po zaključenju punovažnog ugovora, a tokom trajanja njegovih dejstava³⁹, čini se nespornim da pravo na raskid ugovora zbog neispunjenja nesumnjivo pripada kako primaocu tako i davaocu izdržavanja, u periodu u kome takav ugovor važi, tj. proizvodi pravna dejstva. Takođe smo mišljenja da takvo pravo nesporno pripada i korisniku izdržavanja u slučaju kada je doživotno izdržavanje

36 Videti čl. 124–132. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

37 Videti, na primer, Odluku Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev. 29/70 od 18. maja 1980. godine, Odluku Vrhovnog suda Vojvodine, Rev. 490/87 od 10. juna 1987. godine, Odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3834/92 od 14. novembra 1992. godine, Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1385/2005 od 1. septembra 2005. godine, Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 8224/2010 od 31. oktobra 2011. godine.

38 Tako Apelacioni sud u Nišu u jednom slučaju zaključuje:

„Nisu ispunjeni uslovi za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju po tužbi naslednika primaoca izdržavanja podnetoj nakon njegove smrti protiv davaoca izdržavanja, ukoliko za života primalac izdržavanja nije tražio raskid ugovora, niti isticao zahteve za veća davanja od pruženih, niti izražavao nezadovoljstvo zbog načina na koji se izdržavanje daje, čak i kada je po oceni drugih lica isti živeo bez dovoljno sredstava za život.“

Videti Presudu Apelacionog suda u Nišu, Gž. 874/2016 od 6. septembra 2016. godine. Takođe, videti Presudu Vrhovnog suda Srbije, Rev. 434/98 od 3. juna 1998. godine.

39 Tako Karamarković, L., Ivošević, Z., 2010, *Obligaciono pravo (skriptum predavanja)*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, str. 39.

ugovoreno u korist trećeg lica.⁴⁰ U slučaju u kome se kao primalac izdržavanja eventualno javlja lice koje nije poslovno sposobno, zahtev za raskid ugovora svakako može podneti njegov zakonski zastupnik, odnosno staratelj. S druge strane, u situaciji u kojoj primalac izdržavanja nije sposoban da rasuđuje, a nema postavljenog staratelja, određeni članovi porodice, uključujući i neka lica iz kruga zakonskih naslednika, svakako mogu da iniciraju odgovarajući postupak u cilju zaštite prava primaoca.⁴¹

Iz pozicije naslednika, pitanje raskida zbog neispunjenja može da pretpostavlja dve, u praksi, najčešće situacije: da za života primaoca izdržavanja davalac izdržavanja uopšte nije ispunjavao svoje ugovorne obaveze ili to nije redovno činio, odnosno nije činio na odgovarajući način, i da je davalac izdržavanja u ugovorenom periodu redovno ispunjavao svoje obaveze, ali je nakon smrti primaoca izostalo ispunjenje onih obaveza čije se vreme ispunjenja vezuje za smrt primaoca (uobičajeno, obaveza koje se tiču sahrane). Postavlja se pitanje ima li u ovim slučajevima mesta raskidu ugovora nakon smrti primaoca, a po zahtevu naslednika, a ako ima, ko je ovlašćen da traži takav raskid, u kojim okolnostima i u kom roku? U odsustvu izričitih zakonskih pravila o ovom pitanju, naša sudska praksa, kao i pravna teorija⁴², najvećim delom stoji na stanovištu da naslednicima treba priznati pravo na raskid ugovora o doživotnom izdržavanju nakon smrti primaoca. S tim u vezi, sudovi uobičajeno polaze od stanovišta prema kome pravo na raskid ugovora predstavlja imovinsko pravo koje je, kao takvo, prenosive, odnosno nasledive prirode.⁴³ Pritom, ovakvo

40 Argument iz člana 201. stav 3. i člana 202. stav 3. u vezi sa članom 198. stav 2. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

41 Videti član 32. Zakona o vanparničnom postupku (*Sl. glasnik SRS*, br. 25/82, 48/88 i *Sl. glasnik RS*, br. 46/95 – dr. zakon, 18/05 – dr. zakon, 85/12, 45/13 – dr. zakon, 55/14, 6/15 i 106/15 – dr. zakon), u vezi sa čl. 146–150. Porodičnog zakona (*Sl. glasnik RS*, br. 18/05, 72/11 – dr. zakon i 6/15).

42 Videti, na primer, Antić, O., Balinovac, Z., 1996, str. 498–500, Đurđević, D., 2015, str. 263 i dr. Za drugačiji stav videti, na primer, Svorcan, S., 1987, *Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 394–396, Novaković, D., 2014, str. 142–143.

43 Tako Vrhovni sud Srbije u jednom slučaju navodi:

„Pravo na raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neizvršenja ugovornih obaveza nije lično, već imovinsko pravo. To znači da u slučaju kada primalac izdržavanja za života ima pravo da traži raskid ugovora zbog neizvršenja obaveza druge strane iz tog ugovora, tada i njegovi naslednici po istom osnovu mogu da traže raskid ugovora. Trenutkom primaočeve smrti ovo pravo prelazi na njegove naslednike (zakonske) i oni mogu podneti tužbu za raskid tog ugovora zbog navedenog razloga, odnosno neizvršenja ugovornih obaveza od strane davaoca izdržavanja i u slučaju da primalac izdržavanja za života takvu tužbu nije podneo. Činjenica da Zakon posebno ne reguliše pitanje raskida ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neizvršenja ugovornih obaveza, ne isključuje

shvatanje predstavlja jedini polazni osnov za usvajanje zahteva za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju u sasvim različitim slučajevima kako potpunog tako i delimičnog neispunjenja obaveza davaoca izdržavanja.⁴⁴ Nažalost, takve sudske odluke ne daju obrazloženje navedenog razumevanja prirode prava na raskid, niti ukazuju na dodatne razloge zbog kojih bi tako shvaćenom pravu na raskid ugovora trebalo u svim, prilično različitim okolnostima, dati priznanje.⁴⁵ S tim u vezi smatramo da je neophodno poći od prirode ugovora o doživotnom izdržavanju, kao i od cilja koji se njime želi postići, uvažavajući i pravni smisao instituta raskida ugovora kao vanrednog načina njegovog prestanka. Ujedno smatramo da je važno posebno sagledati i analizirati slučajeve potpunog neizvršenja obaveza davaoca izdržavanja u odnosu na slučajeve u kojima su obaveze davaoca delimično izvršene.

Kada davalac izdržavanja još za života primaoca nije ispunjavao u celosti, ili u jednom delu, svoje ugovorne obaveze, pravo naslednika da traži raskid ugovora nakon smrti primaoca čini se, u najmanjem, veoma diskutabilnim. Ovo, pre svega, iz razloga što se korišćenje prava na raskid ugovora zbog neizvršenja prirodno vezuje za vremenski period u kome ugovor proizvodi svoja pravna dejstva, uobičajeno od momenta zaključenja punovažnog ugovora o doživotnom izdržavanju, pa sve do momenta nastupanja smrti primaoca izdržavanja, a najdalje do završetka obreda sahrane i davanja podušja. Budući da je reč o ugovoru koji se redovno zaključuje s obzirom na lična svojstva ugovornika, primalac je jedini u mogućnosti da tokom važenja ugovora procenjuje obim i kvalitet izvršenja obaveza davaoca izdržavanja i da, shodno tome, reaguje zahtevom za raskid ugovora. Naravno, ukoliko smatra da je to potrebno radi zaštite njegovih prava, odnosno potraživanja iz ugovora, čiju neprenosivost na treća

mogućnost raskida tog ugovora iz tih razloga, jer se radi o dvostrano teretnom ugovoru, pa se na takvu pravnu situaciju, osim odredbi Zakona, primenjuju i odgovarajuće odredbe Zakona o obligacionim odnosima.“

Videti Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1385/2005 od 1. septembra 2005. godine. Isto stanovište može se naći i u drugim sudskim odlukama, starijeg i novijeg datuma. Videti, na primer, Odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3834/92 od 14. novembra 1992. godine, Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 8224/2010 od 31. oktobra 2011. godine.

44 Videti, na primer, Presudu Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 4452/2010 od 18. oktobra 2010. godine (slučaj raskida ugovora zbog potpunog neispunjenja), Presudu Vrhovnog suda Srbije, Rev. br. 5023/97 od 21. januara 1998. godine (slučaj raskida ugovora zbog delimičnog neispunjenja obaveze), Presudu Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 7257/2012(2) od 15. avgusta 2013. godine (slučaj raskida ugovora zbog neispunjenja obaveza davaoca izdržavanja koje se tiču sahrane i izdavanja podušja primaocu izdržavanja).

45 Tako i Svorcan, S., 1987, str. 394.

lica ZON izričito naglašava.⁴⁶ Pravo na raskid ugovora zbog neizvršenja treba primarno da služi zaštiti pravnih interesa primaoca izdržavanja, a ne njegovih nasljednika.⁴⁷

Stoga, ako se pođe od pretpostavke da davalac zaista nije izdržavao primaoca, ali da je izostala bilo kakva reakcija primaoca u smislu zahteva za ispunjenjem obaveze, što potvrđuju pojedini slučajevi iz naše sudske prakse⁴⁸, takva situacija bi mogla da ukazuje na postojanje simulovanog ugovora o doživotnom izdržavanju. Sledstveno, iz pozicije nasljednika, to bi se moglo nakon smrti primaoca izdržavanja rešavati na polju apsolutne ništavosti simulovanog ugovora (npr. ugovora koji je simulovan radi prikrivanja ugovora o poklonu, ugovora o nasleđivanju i sl.). Drugim rečima, u situaciji u kojoj davalac uopšte nije izvršavao obaveze predviđene ugovorom, a primalac se tome nije protivio, iako je mogao, da je hteo, trebalo bi ispitati da li u vezi sa takvim ugovornim odnosom postoji zloupotreba, odnosno da li je ugovor podložen ništavosti. Budući da sud o apsolutnoj ništavosti vodi računa po službenoj dužnosti, a da za isticanje razloga apsolutne ništavosti ne postoji vremensko ograničenje, čini se da bi ovakav pravni tretman bio u većoj meri usklađen sa prirodom i ciljem koji se želi postići zaključenjem ugovora o doživotnom izdržavanju. Takve situacije bi se, pod određenim uslovima, mogle tretirati i kao disimulovani ugovor o poklonu kojim se pak ne može jednako ugroziti položaj nasljednika, jer se pokloni uračunavaju u obračunsku vrednost zaostavštine radi namirenja nužnog dela.⁴⁹ Ujedno bi se, ako su ispunjeni uslovi za konverziju, u većoj meri obezbedilo poštovanje volje primaoca izdržavanja i zaštita njegovih interesa, u skladu sa načelom slobode ugovaranja.⁵⁰ To bi značilo da bi ugovorne strane taj drugi ugovor (npr. ugovor o poklonu) zaključile da su znale za ništavost prvog ugovora (ovde, ugovora o doživotnom izdržavanju). Međutim, u postavljenoj hipotezi stvar je upravo obrnuta: ugovorne strane najčešće namerno sačinjavaju, odnosno simuliraju ugovor o doživotnom izdržavanju, a u stvari je reč o ugovoru o poklonu, opet verovatno da bi davalac izdržavanja (poklonoprimac) imao veću pravnu sigurnost,

46 Videti član 200. ZON, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.

47 Tako i Svorcan, S., 1987

48 Videti, na primer, ranije navedeno Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1385/2005 od 1. septembra 2005. godine.

49 Ovim se, naravno, ne isključuje primena opštih pravila o drugim razlozima ništavosti ugovora o doživotnom izdržavanju koje predviđaju ZON i ZOO, ukoliko na to upućuju okolnosti konkretnog slučaja.

50 Shodno članu 106. ZOO, kad ništav ugovor ispunjava uslove za punovažnost nekog drugog ugovora, onda će među ugovaračima važiti taj drugi ugovor, ako bi to bilo u saglasnosti sa ciljem koji su ugovarači imali u vidu kad su ugovor zaključili i ako se može uzeti da bi oni zaključili taj ugovor da su znali za ništavost svog ugovora.

jer imovina koja je predmet ugovora o doživotnom izdržavanju ne ulazi u zaostavštinu primaoca. Samim tim, ovde smo na terenu nedopuštenog osnova, pa je apsolutna ništavost sasvim odgovarajuća pravna sankcija za takav ugovor.

Neki od navedenih argumenata mogli bi se dati i u slučaju delimičnog neispunjenja obaveza davaoca izdržavanja u toku života primaoca, a povodom koga primalac nije zahtevao raskid ugovora, iako je to mogao da učini. Priznavanjem prava naslednicima da traže raskid ugovora o doživotnom izdržavanju nakon smrti primaoca, kako to i u ovim slučajevima najčešće čine naši sudovi, razvija se praksa koja ne prati načelo slobode ugovaranja prema kome učesnici obligacionog odnosa imaju slobodu zasnivanja i uređivanja obligacionog odnosa za koji su se svojom voljom opredelili, u granicama prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja.⁵¹ Upravo uvažavanje načela slobode ugovaranja vodi odgovoru na pitanje čija prvenstveno treba da bude procena da li se obaveza davaoca izdržavanja izvršava u svemu onako kako je ugovoreno.

Polazeći od slučajeve iz naše prakse, čini nam se da jedina situacija u kojoj se s pravom javlja dilema povodom prava naslednika da traže raskid ugovora jeste ona u kojoj je davalac većim delom, u skladu sa ugovorom, izvršavao svoje obaveze, ali nakon smrti primaoca nije izvršio ugovorom predviđene obaveze koje se tiču sahrane i davanja podušja. Uvažavajući činjenicu da povodom takvog neizvršenja obaveza davaoca primalac više nije u mogućnosti da reaguje, smatramo da u ovim slučajevima rešenje prevashodno treba tražiti u odredbama ZOO kojima se uređuje neizvršenje neznatnog dela obaveze.⁵² Međutim, u našoj sudskoj praksi je bilo slučajeva u kojima je upravo neispunjenje obaveza davaoca koje se tiču sahrane nekada praktično tretirano kao neznatni deo obaveze, zbog čijeg neispunjenja se ne može tražiti raskid ugovora o doživotnom izdržavanju od strane naslednika.⁵³ S druge strane, bilo je i slučajeva u kojima je sud smatrao suprotno – da se neispunjenje obaveza davaoca koje se tiču sahrane ne može smatrati neispunjenjem neznatnog dela obaveze, te da naslednicima pripada pravo na raskid ugovora.⁵⁴ Ako se ostane pri takvom

51 Član 10. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

52 Videti član 131. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

53 Videti, na primer, Presudu Vrhovnog suda Srbije, Rev. 434/98 od 3. juna 1998. godine.

54 S tim u vezi, Apelacioni sud u Beogradu ukazuje:

„Kod ugovora o doživotnom izdržavanju obaveza primaoca izdržavanja se izvršava jednim aktom, koji nastaje posle njegove smrti, dok se obaveza davaoca izdržavanja sastoji iz niza činidbi koje je on dužan da preduzme od momenta zaključenja ugovora pa do smrti primaoca izdržavanja ili do prestanka ugovora

shvatanju, dakle, ukoliko se obaveze davaoca izdržavanja nakon smrti primaoca izdržavanja ne mogu, shodno ZOO, kvalifikovati kao neznatni deo obaveze, smatramo da bi bilo znatno opravdanije priznati naslednicima primaoca izdržavanja pravo na delimični raskid ugovora, u pogledu neizvršenih ugovornih obaveza davaoca izdržavanja, jer je tada u preostalom delu ugovor izvršen, pa se u tom pogledu ne može ni raskidati, a zbog elementa aleatornosti naslednici ne bi mogli da se pozivaju na kvantifikaciju toga koliko je dato i koliko je dobijeno nakon smrti primaoca izdržavanja. Eventualno se može braniti teza da naslednik ima pravo na delimičan raskid ugovora ukoliko davalac izdržavanja ne ispuni svoje obaveze nakon smrti primaoca izdržavanja i ukoliko te obaveze ne predstavljaju neznatni deo obaveza u smislu ZOO. Drugim rečima, mišljenja smo da ni u ovom slučaju nema mesta postojanju prava naslednika da zahtevaju raskid ugovora o doživotnom izdržavanju u celini, a nakon smrti primaoca. Ipak, smatramo da tada licu koje je umesto davaoca izvršilo navedene radnje treba priznati pravo na naknadu troškova koje je s tim u vezi imalo, u skladu sa pravilima o sticanju bez osnova.⁵⁵

Konačno, ako se održi stav prema kome naslednicima treba priznati pravo na raskid ugovora zbog neispunjenja, onda se nužno nameće pitanje roka u kome naslednik može da traži raskid ugovora nakon smrti primaoca. S tim u vezi treba naglasiti da se u praksi javljaju i slučajevi u kojima je nasledniku primaoca izdržavanja priznato pravo da tužbom zahteva raskid ugovora zbog neispunjenja i nakon pravnosnažnosti rešenja o nasleđivanju.⁵⁶ Mišljenja smo da se ovakvim rešenjima pravo na raskid ugovora od strane naslednika praktično upodobljava slučajevima apsolutne ništavosti

na drugi način. U ovom slučaju, pored materijalnog izdržavanja, staranja i brige o primaocu izdržavanja za njegovog života, davalac izdržavanja je ugovorom preuzeo i obaveze prema primaocu za slučaj njegove smrti, koje podrazumevaju sahranjivanje preminulog primaoca izdržavanja i davanja podušja shodno mesnim običajima i u skladu sa dužnim pijetetom prema pokojnoj, a nepoštovanje ovih obaveza ne predstavlja neispunjenje ugovora u neznatnom delu.“

Videti Presudu Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 7257/2012(2) od 15. avgusta 2013. godine.

55 Videti čl. 210–219. ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.

56 Tako je u jednom slučaju sud zaključio da „okolnost da ugovor nije osporen u ostavinskom postupku i da je u pogledu imovine pokojne M. M. koja je obuhvaćena ugovorom o doživotnom izdržavanju postupak pravnosnažno obustavljen nije od uticaja na pravo tužioca kao zakonskog naslednika preminulog primaoca izdržavanja da pravo na raskid ugovora ostvari u parnici“, budući da „učesnik u ostavinskoj raspravi može i nakon pravnosnažnosti rešenja o nasleđivanju tužbom zahtevati raskid ugovora o doživotnom izdržavanju i utvrđenje sastava zaostavštine, iako nije posebnim rešenjem upućen da ove zahteve ostvari u parničnom postupku.“ Videti Presudu Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 7257/2012(1) od 15. avgusta 2013. godine.

ugovora o doživotnom izdržavanju, u smislu nepostojanja rokova u kojima se može zahtevati pravna zaštita. Sve to vodi pravnoj neizvesnosti, koja nikako ne bi smela da postoji povodom realizacije jednog od najčešćih ugovora u našoj naslednopravnoj praksi. Zbog toga, ako se održi shvatanje prema kome je naslednicima dozvoljen raskid ugovora o doživotnom izdržavanju, mišljenja smo da je u tom slučaju neophodno zakonom odrediti rok u kojem se taj raskid može zahtevati⁵⁷. Drugim rečima, smatramo da pravna sigurnost, specifičnost pravnog položaja davaoca izdržavanja, ali i naslednika, kao i činjenica da se smrću primaoca izdržavanja ovaj ugovor redovno smatra izvršenim, nalažu da pravo naslednika da zahtevaju raskid ugovora treba oročiti određenim vremenskim periodom nakon smrti primaoca izdržavanja.

4. ZAKLJUČAK

Kada se imaju u vidu različite pravne situacije i razlozi za koje se u praksi vezuje raskid ugovora o doživotnom izdržavanju, kao i nedostatak potpunih zakonskih pravila s tim u vezi, može se reći da ovu sferu pravnih odnosa još uvek prati određeni stepen pravne nesigurnosti. Postojanje pravne nesigurnosti najizraženije je, po našem mišljenju, u pogledu prava naslednika da zahtevaju raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neispunjenja obaveze davaoca izdržavanja, a nakon smrti primaoca izdržavanja. U tom smislu, sudska praksa nesumnjivo ide u prilog većem broju slučajeva u kojima je naslednicima primaoca izdržavanja priznato pravo na raskid ugovora o doživotnom izdržavanju, iako smatramo da za to ne postoje dovoljno temeljna i sveobuhvatna obrazloženja. Ujedno, u sudskoj praksi još uvek opstaju i poneki slučajevi u kojima naslednicima takvo pravo ne biva priznato.

Kada se uzmu u obzir učestalost i kompleksnost sporova koji nastaju povodom ugovora o doživotnom izdržavanju, po pravilu nakon smrti primaoca izdržavanja kao momenta konačnog izvršenja ovog ugovora, potreba za dodatnom zakonskom regulativom postaje nužnost. U odsustvu jasnih zakonskih odredbi o ovom pitanju, a u prisustvu još uvek neujednačene sudske prakse, neminovno se javlja problem adekvatne identifikacije i primene pravila kojima se sudovi u ovim slučajevima moraju rukovoditi radi pronalaženja rešenja koja odgovaraju prirodi ugovora o doživotnom izdržavanju. Kako ZON ne sadrži sveobuhvatna pravila o mogućim na-

Takođe, videti Presudu Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 8975/2012 od 24. oktobra 2014. godine.

57 Ovo bi, naravno, bilo odstupanje od opštih pravila da pravo na raskid ugovora zbog neispunjenja ne podleže posebnim rokovima.

činima raskida ugovora o doživotnom izdržavanju, posebno u delu koji se tiče raskida ovog ugovora zbog neispunjenja, apsolutno je jasno da se do popunjavanja ove zakonske praznine jedino mogu shodno primenjivati opšta pravila ZOO o raskidu ugovora. Ipak, zbog posebnih karakteristika ugovora o doživotnom izdržavanju, a naročito u pogledu raskida zbog neispunjenja, navedena pravila ZOO moraju se u pojedinim aspektima restriktivno tumačiti kako bi se pronašla prava mera pravne intervencije koja odgovara prirodi i cilju jednog specifičnog ugovora sa naslednopravnim dejstvom, kakav je ugovor o doživotnom izdržavanju.

LITERATURA

1. Antić O., 2007, *Nasledno pravo*, Beograd, Narodna knjiga i Alfa.
2. Antić O., Balinovac Z., 1996, *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Beograd, Nomos.
3. Đurđević, D., 2015, *Institucije naslednog prava*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i Dosije studio.
4. Karamarković, L., Ivošević, Z., 2010, *Obligaciono pravo (skriptum predavanja)*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu.
5. Novaković, D., Realizacija raskida ugovora o doživotnom izdržavanju, u: Stanojević, P. (ur.), 2014, *Pravo i društvena stvarnost*, Kosovska Mitrovica.
6. Petrović, V., 2010, Ugovor o doživotnom izdržavanju, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Istočnom Sarajevu*, 1.
7. Radmanovac, E., 2016, Pravno lice kao davalac izdržavanja kod ugovora o doživotnom izdržavanju, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 2–3.
8. Svorcan, S., 1987, *Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

PRAVNI IZVORI

1. Zakon o nasleđivanju, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 – odluka USRS i 6/15.
2. Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93 i *Sl. list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja.
3. Porodični zakon, *Sl. glasnik RS*, br. 18/05, 72/11 – dr. zakon i 6/15.
4. Zakon o vanparničnom postupku, *Sl. glasnik SRS*, br. 25/82, 48/88 i *Sl. glasnik RS*, br. 46/95 – dr. zakon, 18/2005 – dr. zakon, 85/2012, 45/2013 – dr. zakon, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – dr. zakon.

SUDSKA PRAKSA

1. Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev. 29/70 od 18. maja 1980. godine.
2. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3834/92 od 14. novembra 1992. godine.

3. Odluka Vrhovnog suda Vojvodine, Rev. 490/87 od 10. juna 1987. godine.
4. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž 12967/2010 od 8. decembra 2010. godine.
5. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž 13692/2010 od 16. januara 2012. godine.
6. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 4452/2010 od 18. oktobra 2010. godine.
7. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 7257/2012(1) od 15. avgusta 2013. godine.
8. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 7257/2012(2) od 15. avgusta 2013. godine.
9. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 8975/2012 od 24. oktobra 2014. godine.
10. Presuda Apelacionog suda u Nišu, Gž. 874/2016 od 6. septembra 2016. godine.
11. Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 1554/2010 od 18. maja 2011. godine.
12. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1316/2005 od 23. juna 2005. godine.
13. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 434/98 od 3. juna 1998. godine.
14. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. br. 5023/97 od 21. januara 1998. godine.
15. Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 8224/2010 od 31. oktobra 2011. godine.
16. Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1385/2005 od 1. septembra 2005. godine.

TERMINATION OF LIFE CARE AGREEMENT
AND THE RIGHTS OF SUCCESSORS:
IN THE DISCREPANCY BETWEEN LAW AND PRACTICE

Jelena Arsić
Bojan Stanivuk

SUMMARY

Recognizing the fact that various modalities of life care exist in contemporary legal practice, this paper encompasses the analysis and discussion about the possibilities of contract termination, and the rights of successors related to termination of the life care agreement, as regulated by the provisions of the Serbian Inheritance Act. In practice, the successors often challenge this agreement, since its effects usually jeopardize their hereditary expectations. Having in mind that the Inheritance Act explicitly grants legal successors of the recipient of life care with the right to require contract annulment, but lacks any provisions regulating the right of successors to seek termination of the life care agreement, various solutions exist in practice, therefore leading to legal uncertainty. The case law is supported by a large number of disputes where the recipient's successors have been granted the right to terminate the life care agreement, upon the

death of the recipient of life care. At the same time, there are still some cases in which the courts have not recognized such right as the one that belongs to successors. Given the frequency and complexity of disputes arising from the life care agreement relationships, the need for additional regulation becomes a necessity. In the absence of sufficient legal provisions on this issue, it is absolutely clear that the general rules of the Law on Obligations on termination of contract must be applied accordingly. However, due to the special characteristics of life care agreements, in particular regarding termination due to non-fulfillment, these general rules have to be interpreted restrictively in some aspects, in order to find the right measure of legal intervention that corresponds with the nature and purpose of this unique contract.

Key words: life care, agreement, termination of agreement, inheritance, rights of successors.

Dostavljeno Uredništvu: 14. aprila 2019. godine

Prihvaćeno za objavljivanje: 14. juna 2019. godine